

PROFESOR JAN ZIÓLEK
– PRACA, SPOKÓJ I POGODA DUCHA

Witold Matwiejczyk

Jan Ziólek urodził się 29 lipca 1931 r. w miejscowości Złaków Borowy koło Łowicza. Z Ziemią Łowicką jego rodzina związana była od czasów powstania styczniowego, kiedy to pradziadek Jana, uczestnik tego powstania, w obawie przed represjami przeniósł się tam z Ziemi Kieleckiej. Tradycje niepodległościowe były żywe w jego rodzinie również w następnym pokoleniu. Jego ojciec był uczestnikiem wojny polsko bolszewickiej 1920 r. i dożgonnym wielbicielem marszałka Piłsudskiego. Dzieciństwo i młodość Jan Ziólek spędzał w domu rodzinnym razem ze starszym bratem i młodszą siostrą. Lata wojny i okupacji spowodowały przerwę w jego dopiero co rozpoczętej edukacji. Po wejściu do Łowicza wojsk sowieckich i stabilizacji sytuacji, rozpoczął naukę w liceum pedagogicznym w Łowiczu. Wyniesiony z domu rodzinnego system wartości patriotycznych kontrastował jednak bardzo ze stalinowskim modelem wychowania narzuconym przez szkołę. Młody uczeń podejmuje więc działalność konspiracyjną. Po zdaniu matury w 1951 r. zaczyna pracę jako nauczyciel i nadal aktywnie działa w konspiracji, za którą zostaje aresztowany przez UB 1 lutego 1952 r. Sąd wojskowy w Łodzi podtrzymał zarzuty postawione mu w czasie śledztwa i skazał go na 9 lat więzienia za przynależność do „organizacji zmierzającej do obalenia siłą władzy ludowej i ustroju komunistycznego”. Część wyroku odsiedział w więzieniach UB w Łodzi i w Centralnym Więzieniu w Sieradzu, natomiast część przepracował w kopalni węgla kamiennego im. Dymitrowa w Bytomiu. Tak jak wielu prześladowanych, wolność uzyskał w roku 1955, gdy wskutek rozgrywek partyjnych otwarto się więzienia dla więźniów politycznych.

Dalszą naukę rozpoczyna już w roku następnym, a jedyną uczelnią, która mogła przyjąć nieprawomyślnego kandydata i jedyną, z którą on mógł się wtedy identyfikować, był Katolicki Uniwersytet Lubelski. W tych najcięższych czasach Uczelnia ta była jedynym niezależnym schronieniem dla polskiej niekomunistycznej inteligencji i jedynym ośrodkiem wolnej nauki w Polsce. W obliczu ówczesnej sytuacji w kraju, własnych doświadczeń i tradycji rodzinnych, wybór kierunku studiów również nie przysparzał Janowi wielu trudności. Była nim historia, a w jej obrębie polskie powstania i dążenia niepodległościowe. Wtedy nie myślał jeszcze o własnych badaniach naukowych, jednak wiedział, że dla

Profesor Jan Ziółek (1931–2009)

dalszej pracy historyka potrzebne mu są nowoczesne i solidne podstawy metodologiczne, zwłaszcza w sytuacji, gdy poza murami macierzystej Uczelni wszechwładnie panowała metodologia marksistowska. Dlatego też pracę magisterską napisał w 1961 r. w Katedrze Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii, kierowanej przez prof. Zygmunta Sułowskiego. Po skończeniu studiów, w roku następnym założył rodzinę. W 1961 r. został zatrudniony jako nauczyciel kontraktowy w dwóch lubelskich szkołach podstawowych (nr 18 i nr 30). Pod koniec roku szkolnego podjął starania o otrzymanie pełnego etatu nauczyciela, uzyskując także poparcie dotychczasowego kierownika szkoły nr 30 na to stanowisko. Negatywna weryfikacja KW PZPR zdecydowała o zwolnieniu go z pracy wraz z żoną, również nauczycielką. Z pomocą w trudnej sytuacji pospieszył prorektor KUL, prof. Zdzisław Papierkowski, proponując młodym małżonkom zatrudnienie na Uczelni. W 1962 r. Profesor rozpoczął pracę jako kierownik Dziekanatu Wydziału Teologicznego i Wydziału Prawa Kanonicznego KUL. Pracę zawodową łączył z własnymi badaniami naukowymi i przygotowaniem rozprawy doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim. Jej promotorem i opiekunem naukowym był prof. Stanisław Herbst, jeden z najwybitniejszych powojennych historyków wojskowości, a przy tym nielicznych niezależnych i niekomu-

nistycznych uczonych na państwowym uniwersytecie. Praca doktorska, zatytułowana *Mobilizacja sił zbrojnych na lewobrzeżu Wisły w czasie powstania listopadowego*, obroniona została przez Autora w 1968 r., zaś od 1 lutego roku następnego rozpoczął karierę naukowo dydaktyczną jako starszy asystent II Katedry Historii Nowożytnej KUL. Katedrą kierował wtedy prof. Władysław Rostocki, wybitny znawca historii Polski XIX wieku, w tym szczególnie powstania listopadowego, oraz twórca specjalizacji archiwalnej w ramach studiów historycznych na KUL. On również musiał opuścić instytucje naukowe Warszawy z przyczyn politycznych. Współpraca młodego asystenta, a od roku 1970 adiunkta, z szefem katedry układała się bardzo dobrze, zaowocowała wspólnymi publikacjami i konferencjami naukowymi, a z czasem przerodziła się w osobistą przyjaźń. Rozprawa habilitacyjna poszerzała dotychczasowe zainteresowania Autora o kontekst międzynarodowy i poruszała bardzo ważny aspekt stosunków polsko francuskich w XIX wieku, mianowicie stanowisko Wielkiej Emigracji wobec dynastii Bonapartych. Obroniona na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL w 1979 r., dała podstawę do nominacji na docenta wiosną 1981 r. oraz otworzyła drogę do wyboru na prodziekana Wydziału Nauk Humanistycznych KUL jesienią tego samego roku. W tych trudnych dla Uczelni i wydziału czasach, gdy w listopadzie 1981 r. studenci KUL, solidaryzując się z innymi uczelniami, przystąpili do strajku okupacyjnego, a miesiąc później stan wojenny przerwał normalne życie akademickie, prodziekan do spraw studenckich, Jan Ziółek, wykazał się wyjątkowymi cechami: odwagą, wytrwałością, gotowością spieszenia z pomocą studentom prześladowanym za wrażliwość społeczną i aktywność polityczną. Osobiście interweniował u władz w sprawie internowanych z jego wydziału studentów, zaś w trakcie licznych zatrzymań i krótkich aresztowań sam jeździł do aresztów, podpisywał poręczenia, a nawet wykładał pieniądze na grzywny dla osób ukaranych przez komunistyczne Kolegia do Spraw Wykroczeń. W swych działaniach dla innych nigdy nie szukał rozgłosu, a pomoc innym traktował zawsze jako służbę.

Funkcję prodziekana piastował przez dwie kadencje, do roku 1987. W tym czasie, wiosną 1984 r., po przejściu prof. Rostockiego na emeryturę, Rada Wydziału powierzyła mu kierownictwo II Katedry Historii Nowożytnej. W roku 1988 otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego, a cztery lata później – profesora zwyczajnego z tytułem naukowym profesora.

W badaniach naukowych Profesora charakterystyczna jest ogromna systematyczność i poszerzanie obszaru zainteresowań stopniowo, o kolejne zagadnienia mieszczące się w trzech głównych obszarach: od walk niepodległościowych Polaków w XVIII i XIX wieku, przez Wielką Emigrację i jej myśl polityczną aż po udział Kościoła i duchowieństwa katolickiego w dążeniach niepodległościowych narodu polskiego aż do czasów najnowszych. Z wielką pieczołowitością i starannością zajmował się również edycją źródeł historycznych z tego okresu, udostępniając szerszemu czytelnikowi źródła wcześniej nieznanne lub zupełnie

zapomniane. Jego dorobek naukowy obejmuje 300 pozycji bibliograficznych, w tym 14 książkowych.

Profesor prowadził także badania naukowe za granicą, m.in. w Brukseli i Leuven w 1974 r., gdzie zbierał materiały do historii polskiej emigracji w okresie międzypowstaniowym; w Paryżu w 1975 r., gdzie prowadził kwerendę w Archives Nationales, Archives Historiques du Ministère de la Guerre, Bibliotece Polskiej oraz Muzeum A. Mickiewicza do historii Wielkiej Emigracji i jej związków z dynastią Bonapartych. W Paryżu przebywał jeszcze kilkakrotnie w latach 1986–1989, gdzie w Bibliotece Polskiej uczestniczył w opracowywaniu inwentarza „Instytucji Czei i Chleba”.

Był organizatorem lub współorganizatorem konferencji i sympozjów naukowych poświęconych problematyce powstania kościuszkowskiego, listopadowego i Konstytucji 3 maja. Brał również udział i wygłaszał referaty podczas krajowych i zagranicznych konferencji naukowych, m.in. w Monachium (1981), w Jerozolimie (1985) i w Kevelaer (1987).

Podczas dwóch polskich kongresów Centre Internationale Histoire Ecclesiastique Comparée w 1978 r. w Warszawie i w 1996 r. w Lublinie wygłaszał referaty, podobnie jak i podczas kolejnych zjazdów historyków polskich (Łódź 1989, Gdańsk 1994 i Wrocław 1999).

Był członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, zasiadał w jego Zarządzie, pełniąc funkcję skarbnika i wiceprezesa. Należał do Lubelskiego Towarzystwa Naukowego i Płockiego Towarzystwa Naukowego. Był członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół KUL. W Polskim Towarzystwie Historycznym pełnił w latach 1988–1996 funkcję wiceprezesa, a od roku następnego był członkiem Zarządu. W maju 2009 roku otrzymał zaszczytny tytuł „Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Historycznego”. Od 2002 roku był przewodniczącym Komisji Historycznej Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie oraz członkiem Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego. Uzyskał tytuł Kapitana Wojska Polskiego w Stanie Spoczynku. Ponadto został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem „Pro Memoria”, Krzyżem i Medalem Więźnia Politycznego, Kombatantkim Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Srebrną Honorową Odznaką „Zasłużonemu dla Lublina”.

Jego działalność dydaktyczna przyniosła owoce w postaci 212 wypromowanych prac magisterskich i 20 doktorskich. Profesor był także recenzentem ok. 300 prac magisterskich oraz 30 doktorskich. Napisał 7 recenzji profesorskich. Poza zajęciami uniwersyteckimi od 1992 r. aż do śmierci pełnił funkcję prezesa Fundacji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Anieli hr. Potulickiej.

Jego pełna oddania i zaangażowania postawa wobec macierzystej Uczelni została uhonorowana w 2008 roku Medalem za Zasługi dla KUL. Nagrodą studentów była liczna ich obecność na seminariach i wykładach Profesora. Jego łagodność, wyrozumiałość, chęć pomocy w indywidualnych problemach badawczych, a nade wszystko spokój i pogodny uśmiech, zjednywały mu powszechną sympatię.